

has been investigated. The reasons of negative attitudes leasing from farm owners have been ascertained. The factors of dissatisfaction by information quantity and quality on leasing have been found out. The sources of information about leasing have been determined. The level of landowner eagerness to take part in partnership in the process of leasing has been established. The necessity for change in leasing sellers and agrarian producers was determined. The choice substantiation agrarian enterprises technical base means was defined. The lack of interdependence between leasing services and educational level has been established. The major leasing development restrictive factors in agrarian sphere – political instability, law changes, the lack of flexibility in leasing sellers' policy have been illustrated.

The basic directions for leasing servicing quality have been proposed as well as the above mentioned ways interaction degree has been defined.

УДК 631.115

*Попова Т.В., к.е.н., доцент,
Таврійський державний агротехнологічний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕКОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

***Анотація:** досліджено зарубіжний досвід розвитку сутності неприбуткової організації, обґрунтована доцільність застосування структурно-оперативного підходу щодо трактування даної категорії; визначено місце обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів у міжнародній класифікації неприбуткових організацій через призму надання їм статусу неприбутковості.*

***Ключові слова:** неприбуткова організація, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, демократична сільськогосподарська політика, асоціація*

Постановка проблеми. У багатьох країнах світу розвиток сільських територій забезпечується «некомерційними організаціями». Їх називають «неурядові організації», «громадянське суспільство», «третій сектор», «добровільні організації», «сектор соціальної економіки», «неприбуткові організації», «благодійний сектор». Данні інституції відіграють суттєву роль у вирішенні проблеми пошуку засобів існування на селі, координують сільськогосподарське виробництво у середині розгалуженої системи агробізнесу, сприяють здійсненню демократичної сільськогосподарської політики. Завдяки унікальному сполученню приватної структури і суспільного призначення, зазвичай невеликим розмірам, зв'язку із громадськістю, гнучкості

і спроможності використовувати приватну ініціативу у досягненні суспільних цілей, некомерційні організації створюють передумови розвитку сільських територій та економічного зростання в цілому всієї країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивлячись на тенденції збільшення кількості некомерційних організацій та підвищення значущості у світовому масштабі, їх розглядають як давно вже утрачений континент на фоні соціального ландшафту країн. Тільки нещодавно третьому сектору почали приділяти належну увагу у політичних колах, пресі, а також науковому світі. Аспекти функціонування неприбуткових організацій досліджуються професійними економістами М. Єгерсом, Л. Саламоном [10, 11]. Україна намагається наслідувати світові тенденції. Так, розвиток громадянського суспільства у сільськогосподарському секторі України та вивчення досвіду країн Європейського Союзу були предметом наукових дискусій на міжнародній конференції під егідою КМУ [9]. Певні кроки у дослідженні правових проблем визначення поняття “неприбуткова установа та організація” зроблені Чуприною Л.М. [7], особливості формування третього сектора як специфічного суспільного інституту соціального відтворення розглянуті Кусик Н.Л. [4]. Спостерігається усталена традиція дослідження неприбуткового характеру кооперативів такими вченими минулого та сучасності, як М. Туган-Барановський, О. Чаянов, М.Й. Малік, В.Ф. Зіновчук, В.Л. Валентинов, А.О. Пантелеймоненко, Білий М.М. Проте, на даний момент часу все ж таки не вистачає відомостей щодо неприбуткових організацій – їх сутності, структури, ролі у розвитку сільських територій та вирішенні комплексу інших соціально-економічних завдань.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження теоретичних аспектів функціонування некомерційних організацій зарубіжних країн та виявлення можливостей адаптації напрацювань учених у сфері сільського господарства в умовах України. Поставлена мета буде реалізована через вирішення наступних задач: вивчення зарубіжного досвіду у розвитку сутності поняття “неприбуткова організація”, обґрунтування доцільності

застосування структурно-оперативного підходу щодо трактування даної категорії, визначення місця обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів в міжнародній класифікації неприбуткових організацій через призму надання їм статусу неприбутковості. При вирішенні вказаних задач застосовується сукупність загальнонаукових методів та системний підхід до розгляду економічних понять та явищ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи багатоманітність назв некомерційних організацій та початкові етапи їх створення у нашій країні задача дослідження розвитку сутності даної категорії набуває особливої актуальності. На даний момент часу виділяють три підходи до визначення поняття [11]. Перший із них – економічний, згідно із яким некомерційні організації – це інституції, які отримують основну частину своїх доходів від приватних пожертвувань, а не від ринкових угод або державної підтримки. Такі терміни як “добровільні організації” або “благодійний сектор” іноді використовуються для того, щоб передати цей зміст. Другий підхід фокусується на правовому статусі установ. Відповідно до нього сектор громадянського суспільства представлений організаціями, які приймають належну правову форму (наприклад, “асоціація”, “фонд”) та звільняються від часткової або повної сплати податків. Нарешті третій підхід до трактування некомерційних організацій фокусується на цілях, які ними переслідуються. Згідно із даним підходом некомерційна організація – це інституція, яка сприяє розповсюдженню громадських благ, розширенню прав, можливостей та участі у прийнятті рішень або своєю діяльністю намагається усунути передумови виникнення бідності. Такі терміни як “добровільний сектор”, “неприбуткові організації”, “громадянське суспільство” часто використовуються у даному сенсі.

З цілого ряду причин надані визначення є недосконалими. Так, тлумачення згідно із економічним підходом акцентують увагу тільки на джерелах доходу даних інституцій, зменшуючи значення інших характеристик, які їм притаманні, – використання волонтерської праці, соціальна місія та

неприбутковий характер. Юридичні визначення, навпаки, важко застосовувати при порівнянні, тому що кожна країна має свою власну правову структуру, що викликає труднощі у пошуку зіставних класів організацій у правових рамках різних країн. І цільові визначення, не дивлячись на їх привабливість, є суб'єктивними для використання у крос-аналізі, особливо при врахуванні різних країн та груп у її межах, які мають відмінні уявлення стосовно того, що представляють собою “суспільні цілі”.

Використовуючи індуктивний підхід до визначення некомерційних організацій ми прийшли до висновку, що сутність категорії “сектор громадянського суспільства” або “некомерційні організації” слід розкривати, користуючись структурно-оперативним підходом, згідно якого данні інституції:

мають певну структуру і закономірності діяльності незалежно від того, чи є вони формально існуючими, чи юридично зареєстрованими, що виражається у регулярних зустрічах, членстві, певній структурі, процедурі для прийняття рішень;

є приватними, тобто знаходяться поза межами інституціональної структури влади, навіть якщо отримують підтримку з урядових джерел; дана особливість відрізняє цей підхід від економічного, відповідно із яким, організації виключаються із даного сектора, якщо вони одержують значну суму державної допомоги;

- ❖ їх діяльність носить неприбутковий характер, тобто не відбувається розподілення прибутку із акціонерами, директорами, менеджерами;
- ❖ засновані на принципі самоуправління, тобто мають свої власні механізми управління та можуть припинити діяльність за власним розсудом;
- ❖ є добровільними, тобто членство та участь у діяльності таких організацій не вимагається законом або іншими зобов'язаннями.

Некомерційні організації надають послуги різного характеру. Так, міжнародна класифікація даних інституцій визначає дванадцять різних напрямків некомерційної діяльності (табл.1).

Міжнародна класифікація неприбуткових організацій[10]

Група 1: Культура і відпочинок - культура і мистецтво - спорт - інші заклади відпочинку	Група 7: Політика та правовий захист - організації з захисту прав споживачів - політичні організації - організації з надання консультативних послуг, пов'язаних з правовим забезпеченням
Група 2: Освіта та наука - початкова і середня освіта - вища освіта - інша освіта	Група 8: Благодійні і добровільні організації
Група 3: Охорона здоров'я - лікарні і реабілітаційні центри - приватні лікарні з догляду за інвалідами та престарілими - заклади психологічної допомоги - інші служби	Група 9: Міжнародні організації
Група 4: Соціальні служби - соціальні послуги - агенції з надання допомоги тим, які постраждали внаслідок стихійних лих та інших непередбачених обставин - консультативні комітети з технічного обслуговування та інші обслуговуючі агенції	Група 10: Релігійні організації
Група 5: Екологія - охорона навколишнього середовища - захист тварин - інше	Група 11: Підприємницькі та професійні асоціації, спілки
Група 6: Інфраструктура - житлове забезпечення - забезпечення зайнятості - інше	Група 12: Інші, не зазначені раніше

В основу даної класифікації покладена міжнародна стандартна галузева класифікація, яка використовується у міжнародній економічній статистиці.

Враховуючи ключову позицію некомерційних організації у розвитку сільських територій визначимо місце обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів у наведеній класифікації через обґрунтування їх неприбуткового характеру.

Згідно із статтею 1 Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію” сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – це “кооператив, створений для надання послуг переважно членам кооперативу та іншим особам з метою провадження їх сільськогосподарської діяльності” [2]. Окрім того, у статті 2 Закону міститься таке положення “Обслуговуючий кооператив, здійснюючи обслуговування членів кооперативу, не ставить за мету отримання прибутку”. На користь визнання неприбуткового характеру обслуговуючих кооперативів свідчать і принципи кооперативної діяльності, закріплені в статті 3 Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію”, які корелюють із ознаками некомерційних організацій, виділеними у відповідності із структурно-оперативним підходом до визначення їх сутності. Серед них такі, як: добровільність членства фізичних і юридичних осіб у кооперативі і безперешкодний вихід з нього; обов'язкова участь членів у господарській діяльності обслуговуючого кооперативу; відкритість і доступність членів для тих, хто визнає статут кооперативу, бажає користуватися послугами цього кооперативу та в разі потреби погоджується брати участь у фінансуванні його на умовах, встановлених статутом кооперативу; демократичний характер управління, рівні права у прийнятті рішень за правилом «один член кооперативу - один голос»; розподіл доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі в діяльності кооперативу.

Отже, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, як і некомерційні організації, об'єднують дві основні протилежні мотивації – по-перше, прагнення до свободи та власної ініціативи, тобто їх члени діють від власного імені для покращення якості власного життя та підвищення добробуту людей, які входять до даних колективних утворень, і по-друге, солідарність у тому, що учасники даної організації відповідальні не тільки за себе, але і за інших

представників даного колективного утворення. З урахуванням вищевказаних аргументів на користь неприбуткового характеру сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, в тому числі класичних принципів кооперації, у розглянутій міжнародній класифікації некомерційних організацій дані колективні утворення можуть займати належне місце як підкатегорія групи “Бізнес та професійні асоціації, спілки”.

В Україні неприбутковий статус мали лише кредитні спілки [6]. Сільськогосподарські кооперативи були визначені як неприбуткові організації лише нещодавно – 22 червня 2012 р. у відповідності із Законом «Про громадські об’єднання» [3].

Висновки. При розкритті сутності поняття “некомерційні організації” слід керуватися структурно-оперативним підходом, оскільки він базується на врахуванні фактичних характеристик даних інституцій у широкому колі зарубіжних країн. Правильне розуміння неприбуткової природи некомерційних організацій забезпечить формування відповідного ставлення до них з боку суспільства як до унікальних організацій самодопомоги й самоврядування, а з боку уряду як до стратегічного сектору української економіки. Визнання неприбуткового статусу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів державою сприятиме поживленню кооперативного руху і інтеграції у сільському господарстві та розвитку сільських територій.

Література

1. Білий М.М. Неприбутковий статус кооперативу в системі формування та використання його фінансових ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2009_5_1/19.pdf
2. Закон України “Про сільськогосподарську кооперацію” [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>
3. Закон України “Про громадські об’єднання” [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

4. Кусик Н.Л. “Третий сектор” социально-экономической системы как особый общественный институт социального воспроизводства [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://eprints.kname.edu.ua/5939/1/157-163_%D0%9A%D1%83%D1%81%D0%B8%D0%BA_%D0%9D%D0%9B.pdf
5. Малік М.Й. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/e_apk/2010_3/10_03_01.pdf
6. Пантелеймоненко А.О. Неприбуткова природа кооперативних організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2009-2/num/pantelejmonenko.htm>
7. Чуприна Л.М. Правові проблеми визначення поняття “неприбуткова організація та установа” [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://archive.nbuiv.gov.ua/e-journals/Chaau/2011-4/11clmtik.pdf>
8. Valentinov, V. (2007) ‘Why are cooperatives important in agriculture? An organizational economics perspective’, Journal of Institutional Economics, Vol. 3, pp.55-69.
9. Development of civil society in the rural and agricultural sectors of Ukraine. Experience of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.center.gov.ua/eng/main/download-document.html?gid=949>
10. Jegers, M. (2011). Managerial economics of Non-profit organizations. Brussel: VUB Press
11. Salamon, Lester M. (2003), Global Civil Society. An Overview, The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Available at http://adm-cf.com/jhu/pdfs/Books/BOOK_GCS_2003.pdf

Summary

The purpose of this paper is to study the theoretical aspects of non-profit organizations worldwide and derive lessons for the agriculture of Ukraine. The goal will be realized through solving the following tasks: study of international experience of "the nonprofit sector", critical analysis of the structural-operational approach to the interpretation of this category, the positioning of agricultural service cooperatives in the international classification of nonprofit organizations with regard to their non-profit status.

Taking into account the diversity noncommercial organizations designations the task of the research of essence development of this category is extremely relevant. There are three approaches to the definition such as economic, legal and goal-oriented.

However these approaches are imperfect. Interpretations according to economic approach focus only on the sources of incomes of these institutions, downplaying other descriptions, such as the use of volunteer labor, social mission and unprofitable character. Legal determinations, however, are difficult to apply comparatively, because each country has its own legal structure that causes difficulties in finding of comparable classes of organizations in legal frameworks of different countries. And target determinations are subjective for the use in cross-analysis, especially when taking into account the different countries and their groups with different ideas about what are the "public purpose."

Using an inductive approach to defining of non-profit organizations, we concluded that the essence of the category of "non-profit" should be disclosed, using structural and operational approach, according to which nonprofit organizations are private, non-profit, self-governing, and voluntary.

Considering the crucial position of non-profit organizations in rural development we will define the place of agricultural cooperatives in the international classification of noncommercial organizations by accentuating their unprofitable character.

Agricultural service cooperatives, as well as non-profit organizations, combine two basic opposite motivations. The first is the desire for freedom and own initiative, and the second is the solidarity and common responsibility.

In view of the above arguments for the non-profit nature of agricultural service cooperatives, including the classical principles of cooperation, they can occupy the proper place in the considered international classification of noncommercial organizations as a sub-category of group "Business and professional associations, unions."

A proper understanding of the nonprofit nature of nonprofit organizations will help the broader public to better understand their unique features of self-help and self-government, as well as their strategic role in the Ukrainian economy.

Keywords: *non-profit organization, the agricultural service cooperative, democratic agricultural policy, the association*

УДК 338.43

Прус Ю.О., к.е.н.

Таврійський державний агротехнологічний університет

АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В АГРОФОРМУВАННЯХ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. *В статті проводиться аналіз виробництва продукції рослинництва на регіональному рівні*

Ключові слова: *посівні площі, урожайність, прибуток, рентабельність..*

Постановка проблеми. Сільське господарство є однією з найважливіших галузей економіки Запорізької області. Воно забезпечує 6,8 % випуску та 8,9 % валової доданої вартості, тут зайнято 5,9 % найманих працівників,